

Men det är dock derigenom, att alla skilda intressen få tillfälle uttala sig, som i hvarje samhällsfråga det rätta kan träffas. Och förhandlingarnes senare offentliggörande motsvarar icke i gagn förhandlingarnes offentlighet.

Missionsverket få vi väl icke förglömma. Att dermed blifvit allvar, må äfven det räknas en vaknad allmänanda till godo. Håg och förmåga att deltaga för allmänt menskliga intressen, det är sann bildning. Endast att dessa stora anlopp gifva stort rum åt skenet. Penningen, ljudlös tryckt i den fattiges hand, klingar hårdt i missionsbäckenet. Gör företaget lika många sannt kristna i eget land, som halfkristna i Indien eller på Söderhafsoarne, så är det utan tvifvel lyckadt.

Än litteraturen 1858? Ett litteraturblad borde icke sätta den i sista rummet. Vi kunna om den endast säga, att våra spalter stått öppna för dess anmälände och bedömande. Vi tvifla icke på, att förläggare och författare föreställa sig den saken mycket lätt. Så är det visst, om en bok har mycket att säga; ty då finner man alltid på något litet att tala derom. Men *om* så icke är – ja då veta vi icke vid den ena anmälans slut, huru vi skola börja den andra.

Vi böra dock icke glömma en lofvande företeelse – den Finska skolbokslitteraturen.

Och då vi sålunda lyckligen åter äro inne på kapitlet om detta blad, få vi tillägga, att dess nog synbara brister hufvudsakligen vållas af den nära nog oöfvervinnerliga svårigheten att hinna läsa och välja. Alla länders litteratur lider för närvarande af tvinsot. Man får skatta sig lycklig att af fem artiklar kunna välja en. Vi hafva efter förmåga valt det bästa, öfvertygade att de lånade artiklarne utgöra bladets styrka.

Slutligen böra vi icke glömma att förbindligt tacka dem, som opåkallade skänkt vårt blad sitt biträde. Kanske är det icke för djerft att tro, att bladets egenskap af månadsskrift ger en åt densamma egnad artikel ett lika godt förvar, som den i ett annonsblad kan påräkna, och att häri se ett skäl för fortfarande bidrag.

Vi innesluta bladet i våra läsares välvilliga öfverseende.

J. V. S.

2 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 1, januari 1859

HISTORISKA UPPLYSNINGAR OM RELIGIÖSA RÖRELSE I FINLAND, --
40 UTGIFNA AF MATTH. AKIANDER. D. II. H:FORS 1858.

I arbetets första del hade utgifvaren under de allmänna rubrikerna: »Svärmeri» och »Separatism», meddelat ett betydligt antal för det mesta officiella dokumenter angående de med dessa namn betecknade religiösa rörelser i landet. Närvarande del upptages åter hufvudsakligen af sekternas ledares enskilda sändebref och skrivelser. Orsaken till denna olikhet är den, att här under namnen »Mysticism», »Herrnhutism» och »Evangelism» afhandlas sådane rörelser, som icke afsett någon opposition mot statskyrkan, och hvilka derföre gifvit vederbörande konsistorier och den verldsliga makten mindre anledning att blanda sig i saken. Sagde skrivelser fortgå ända in i närvarande århundrade och underrättelserna om de till sekterna hörande personer delvis till närvarande tid.

Så vidt vi kunna bedöma, hafva skrivelser af sistanförda slag icke någon egentligen historisk användning. Det kan vara af intresse för

landets kulturhistoria att veta, det religiösa rörelser här fortgått i öfverensstämmelse med dylika inom Lutherska kyrkan i allmänhet, och kyrkohistorien kan hafva skäl att förteckna de vid dessa rörelser ledande åsigtarna. Men om, såsom fallet vid ifrågavarande rörelser varit, dessa icke utvecklade några egendomliga åsikter och läror, synes sjelfva lärornas framställning icke ega något högre intresse. Tryckningen af en mängd, välsinnadt och gudfruktigt, men okunnigt och enfaldigt folks utläggningar af sin religiösa sinnesstämning torde icke gifva historien någon vinning. Hvar värde de kunna hafva som uppbyggelseskrifter, vilja vi icke afgöra. Att en del äro blott uppkok på inlärdas meningar, flera innehålla ett mer eller mindre oredigt svammel, derom hafva vi vid läsningen af desamma öfvertygat oss. Endast ur synpunkten att framställa ett uppbyggligt exempel, kan också en lefnadsteckning öfver torparen X eller jungfrun Y hafva någon betydelse. Vår mening är icke den, att data, sådana samlingen gifver dem vid handen, kunde likgiltigt lemnas å sida; men vi skulle tro, att deras bearbetande till en sammanhängande kort skildring varit fullt tillräcklig.

Åsigtarna kunna dock i detta hänseende vara delade. Finlands historia är nog så fattig, att hvarje smula, som vittnar om någon andlig utveckling, väl för densammas riktande må samlas. Vårt omdöme kan derför icke i minsta grad förringa den för den inhemska litteraturen så varmt nitälskande utgifvarens förtjenst. Denna litteratur är icke så rik, att den icke skulle tåla vid äfven det i andra litteraturer jemförelsevis öfverflödiga.

Något större omfång synas de i dessa delar af arbetet beskrifna rörelser icke hafva vunnit. Ingen lärar väl betvifla, att icke sann kristendom, tro och fromt lefverne funnits utom deras krets, och att de varit jemförelsevis betydelselösa för bildningens i landet allmänna gång. Likväl är det ett gemensamt drag hos dem alla, att de af dem fattade individerna anse sig och sina trosförvandter för de enda sanna kristna. Äfven vid liflig predikan om allmän människokärlek, visar denna sig i förhållanden till de utom sekten stående vara endast medlidande med de förblindade. Också framlyser i de ledandes skrifter, ehuru ödmjuka de än äro, känslan af personernas öfver mängden upphöjda andliga vishet. Obestridligt är, att de genom läsning och eftertanke bragt sig till en för personer, saknande tidigare undervisning, ovanlig förmåga att uttrycka sina tankar. De hafva, lyckligen för dem sjelfva, tillhört den undertyckta församlingen och sålunda aldrig kommit i frestelse att vilja herrska öfver andras samveten annorlunda än genom läran; och historien om dessa rörelsers anspråkslösa fortgång har i detta hänseende ett stort företräde framför den allmänna kyrkohistoriens af andligt högmot, intolerans och förföljelseanda uppfyllda blad.

En ifrare från 1776 faller om sin tids prester ett omdöme, som kan ega sin tillämpning litet hvarstades och på hvarje tid:

»Ja han» (presten) »kan ock utan blygsel beropa sig på en gudomlig drift och kallelse till embetet, fastän hans drift uppenbarligen bestått i ett köttsligt begär efter ett godt brödstycke och bästa anseende, som han kunnat komma till i verlden, och hans kallelse blifvit utverkad med hans egna praktiker och konster, genom vänner, väns vänner och skänker. Detta och mycket annat sker nu icke mer i löndom, då man icke hafver försyn att komma inför den kungliga thronen med tråtor nästan om alla vällönade prestelägenheter.»

ENSIMÄISET ALKEET IHMISKUNNAN HISTORIASSA. ALKUVILLE KIRJOITTANUT G. G. BREDOW JA MUKAILLUT T. T. RENVALL. TURUSSA 1858.

Vi böra anmäla denna lärobok, mindre som sådan, än såsom en ny företeelse i Finska litteraturen. Det är sorgligt att omtala; men denna bok om 11 ark är verkligen den enda världshistoria på Finska språket. Ty så vidt vi erinra oss, finnes härförinnan endast den början till en sådan, som Lönnrot under titeln *Muistelmia ihmisen elosta kaikkina aikoina* utgaf jemte tidskriften *Mehiläinen*, och hvilken sträcker sig endast till Peloponnesiska krigets tider.

Men boken har dock det glädjande med sig, att såsom skolbok komma att begagnas. Den är en öfversättning från samma lärobok, hvilken af Hr Renvall öfversatt till Svenskan utkom 1857 under titel *Första Begreppen i Allmänna historien för begynnare*. Den är ämnad till lärobok synnerligast för Lägre Elementarskolan.¹ Man måste anse det för ett riktigt förfarande, att först ett mindre historiskt kompendium läses, sedan en utförligare kurs. En sådan förberedande lärobok afser den här ifrågavarande att utgöra. Vår tanke om dess förtjenster och brister hafva vi vid anmälan af den Svenska upplagan (*Litteraturbl.* 1857 sid. 218) uttalat. Sådant förhållande är med Lägre Elementarskolorna, att de nemligen utgöra icke borgarskolor utan förberedande lärda skolor, torde boken vara den bästa för dem tillgängliga. Önskligt är blott, att vid dess begagnande den enkla pedagogiska regeln, att låta lärjungarne genomläsa och redogöra för, hvad som gifves dem till lexä, må af lärare vid landets skolor följas.

Men boken kunde i brist på bättre äfven begagnas för folkskolan – nemligen under en förständig lärares ledning, hvilken förmår fylla skelettet med muntlig framställning, flitigt begagnar kartan och icke alls gör läsningen till en lexä. Dock en sådan lärare tillfaller sällan folkskolan. Deremot skall väl mången vettgirig man bland allmogen till sitt gagn begagna denna första bok som för honom öppnar världshistorien.

Vi se, att den nya *Mehiläinen* funnit i boken åtskilligt att tadla: såsom dess uttryck, att riken genom furstarnes och folkens »öfvermod och sedeförderf» gått under, och att »från konsterna härleda sig vetenskap och lärdom.» *Mehiläinen* förmenar, att det bort heta, att riken gå under, när de fyllt sin bestämmelse, och påstår strängt, att antingen konsterna framgått ur vetenskapen eller att båda framgått samtidigt. Detta resonnement måste förefalla nog förunderligt. Ingen-ting vore väl mera förväntadt, än att söka för barn redogöra för det ena eller andra folkets bestämmelse – en redogörelse i öfrigt, hvarmed icke heller *Mehiläinen* ännu lärar kommit till ända. Dessutom är det icke den abstrakta bestämmelsen, hvilken de lärde hitta på några hundra år efter det händelserna skett, som i historien framträder; utan den består af ganska handgripliga orsaker och verkningar. Öfvermakten kan göra ända på ett rike. Men det är sjelfva de öfvermäktigas välde, som förstöres genom öfvermod och förderf. Bredow's utsago är lika sann – och derom hade en recensent på förhand kunnat vara öfvertygad – som den är för barnet passande och lärorik. Endast att den ännu framställles i för få och lärda ord. Att åter konsten är vetenskapens moder, är en så gammal lära, att den icke lätt kullslås. På det ifrågavarande stället talas

¹ I den för dessa skolor föreskrifna lärokurs förekommer det besynnerliga, att allmän historie skall läsas, men icke allmän geografi. Endast förberedande globlära och Finlands geografi höra till kursen.

icke ens om de sköna konsterna. Bygga och bo, plöja jorden, smida svärdet, besegla hafven – allt är ganska konstrikt. Men äfven skaldekonsten har hos alla folk föregått vetenskapen; och vetandet har funnits i bild, förrän det fanns i system. Sådant är axiom. Hvad deremot M. anför om språket i öfversättningen, vilja vi icke bestrida, såsom vi icke för att bestrida dess yttrade mening anført det föregående, utan emedan vi icke ansett oss böra med tystnad förbigå dess omdöme.

10

FRU CATHARINA BOIJE OCH HENNES DÖTTRAR AF –a –g. EN BERÄTTELSE FRÅN STORA OFREDENS TID. H:FORS 1858.

En anmälan är visst öfverflödig för denna novell (eller roman), hvilken redan författaresignaturen på det fördelaktigaste anmäler, och som på grund af denna redan är kring hela landet läsen, känd och berömd.

Icke alldeles oafsigtigt antydde vi vår osäkerhet, om den bör kallas roman eller novell. Ty den svärfar verkligen mellan båda. Novellen är en lätt berättelse, som skildrar en tilldragelse, sammanträngd inom en kortare tid, och som mera antyder än utvecklar de i handlingen uppträdande personernas karakterer. Romanen utbreder sig mera i rum och tid, skildrar en serie af tilldragelser, och af den fordrar man en utförd karaktersteckning och en mera motiverad utveckling för de händelser, den berättar.

20

Nästan hos allt, hvad diktare heter, finner man en stor benägenhet att taga snillets ädla frihet i anspråk och måla, emedan »så det lyster dem att måla.» Det ligger en viss fröjd deri att obekymradt dikta och lemna kritiken bekymret att klassificera. Men skalder gifvas verkligen, som noga vetat, hvilket skaldeslag deras dikt tillhört; och allmänna öfvertygelsen är, att deras dikt på detta deras vetande icke förlorat. Skalden är evigt ung. Verlden är gammal. Men ju äldre verlden blir, desto mindre är ungdomen för densamma en nyhet. Och bland all annan rikedom, den gamle förvärfvat sig, är äfven rikedom på skalder, dikter och skaldeslag. Det är äfven för den yngsta skaldeungdom icke så alldeles lätt att göra något nytt. Och skall det gå i de gamla spåren, kan det icke gerna vara öfverflödigt att se dem. Färden går då utan tvifvel jemnare och säkrare, än om hjulen rulla öfver från det ena spåret till det andra.

30

Man har läsit Catharina Boije och fröjdats åt att hafva läsit en af de bästa originalnoveller, som på Svenska språket finnas. Scenerna äro för den lilla volymen högst omvexlande; de falla inom en upprörd och betydelsefull tid och antaga mycket af dess karakter. De uppträdande personerna äro många och för det mesta intressanta, med en viss idealisk lyftning i karakteren. Dikten, sådan den är, är alltså ganska lyckad, tillfredsställer alla billiga fordringar och utgör en glädjande företeelse i den inhemska litteraturen.

40

Men i vår tanke har novellen ett fel. Den har uppslukat en roman. Med frikostig hand strös denna bort frönämligast i en dagbok. Walter Scott skulle af denna dagboks äfventyr gjort aldraminst en volym. Dagboksformen egnar sig väl för förflutna tilldragelser, som ligga utom det i dikten skildrade tidsområdet. Men använd att förteckna ett antal händelser inom romanens egna ramar, sätter den en mager form i stället för skildringens lifligare och rikare. Ett lika slöseri föröfvas i berättelsens slutscener. Den raske partigångarn endast smått flackar och reser – och skrifver bref till fortsättning på dagboken. Han ämnar

50

smått taga bort sin hustru; men det stannar vid uppsåtet. Hade han tagit henne, hade detta åter varit ett godt stycke af en roman. Vi hålla tie mot ett, att Fru Boije efter ett år då icke skulle varit alls angelägen om, att låta sin vän bispén upphäfvá vigseln, äfven om den gamla amman icke alls afrådt henne derifrån. Och med händelsernas utveckling på bredden, plägar i romanen äfven karaktererna utvecklas på djupet. Påtagligen har en sådan utbredning icke legat i diktens plan. I denna finnas dock alla elementer dertill. Det är med afseende härpå vi sagt, att novellen uppslukat romanen.

- 10 En recensent har anmärkt mot det i dagbok och bref begagnade gammaldags språket. Deraf blir visst något för mycket, isynnerhet sedan läseverlden haft prof nog derpå i »Fältskärens Berättelser». Man tror sig läsa en härmning af en härmning – ehuru, såsom vi händelsevis känna, språket i Magnus Malm's anteckningar haft sitt originalmönster, och anteckningarne torde vara gjorda, förrän den mångberättande fältskären afgaf prof på sin fornkunnighet. Men det är sådane Eviga Jude-historiers art, att taga för sig de intressanta och pikanta styckena af hvarje tids händelser, seder och personligheter. Detta är dem så mycket lättare, som de deri icke hindras hvarken af någon plan eller
- 20 några gränser för sitt omfång. Hade fältskären börjat från Faraonerna, hade hans berättelse blifvit en hel hop längre, och utrymmet för hans efterföljare än trängre. Nu återstår för honom icke stort mera än ett sekel att plocka. Skulle verlden råkat vara något äldre, än den är, hade fältskären ännu haft några sekel framför sig, så hade hans historier säkert tagit äfven dem i beslag. Hvem helst, som i en framtid kunde få det infallet att skriva en Finsk historisk roman inom de tre Lutherska århundradena, skall nu ovilkorligen stöta på den eviga fältskären. Det är visst ett bevis på fältskärens stora talang, att han förmått göra sig så der allestädes närvarande. Men olägenheten för hans efterkommande,
- 30 att finna honom allestädes i fatet för sig, är derföre icke mindre.

- Samma recensent har tadlat det ljus, hvári Johan Bruce framställes – i vår tanke något orättvist. Det är säkert icke afsigtslöst, han får vara endast 14 år gammal, då han faller i fångenskap, och hans uppfostran fulländas genom fiendes ädelmod. Han hade ingen historisk karakter att uppehålla, inga inrotade sympatier att bekämpa. Han framställes också icke tjenande fienden, utan tjenande sitt land under fiendens mångåriga herravälde, sysselsatt att, der han kan, mildra detta väldes förtryck. Ingen kan gerna vägra sitt bifall, åt de civila embetsmän, hvilka då modigt kvarstannade i Finland, delande dess befolknings nöd och faror, om man också icke vill strängt fördöma deras modlöshet,
- 40 hvilka endast tänkte på att rädda sig själfva, sina familjer och sin egendom. Dikten saknar i denna fråga icke sina tendenser.

SMÄRRE DIKTER OCH BERÄTTELSE AF THEODOR SEDERHOLM. H:FORS 1858.

- Detta lilla häfte införrer sig i verlden med det mest ovanliga förord. Författaren sänder ut förstlingarne af sin dikt icke för att, om
- 50 allmänhetens omdöme utfaller gynnsamt, låta dem efterträdas af en ny samling; han bjuder sina första och sista dikter.

Vi kunna om detta endast säga, att mången rimmare med större skäl kunnat bjuda diktandet farväl. Men kan Hr S. hålla sitt beslut, att lemna »det poetiska författarskapet», så är detta utan tvifvel ett bevis för, att beslutet är klokt; ty mot den sanna skaldeinspirationen håller

intet sådant beslut stånd.

Häftet innehåller ett dussin poesier och några små berättelser, de förra till flertalet för första gången synliga, de senare samlade ur f. d. Morgonbladet, hvilket förf. någon tid redigerade. — I båda träffas mera reflexion än liflig fantasi; men båda utmärka sig genom enkelhet och naturlighet, utan all krystad sentimentalitet eller framtvingad öfverspänning, hvaraf eljest så mångt modernt rimmeri besvärar. I båda råder också en ren och ädel anda. — Läsarinnor och unga läsare skall det äfven till det yttre vackra häftet säkert icke sakna. Ty kärleken är dess A och O.

J. V. S.

10

3 OM LÄNEREGLERINGEN.

Litteraturblad n:o 1, januari 1859

Det kan vara något oegentligt, att begagna ofvanstående rubrik, emedan vi komma att säga så litet om den ifrågavarande saken. Men den nya läneregleringen har blifvit ett allmänt samtalsämne icke blott, utan äfven föremål för reflexioner i tidningarne. Och då vi tro oss känna, att läneregleringen, sådan den kommit i fråga, är så att säga en bisak till ett stort regleringssystem, så anse vi det icke ovälkommet för den med förhållandet obekanta läsaren att härom upplysas.

20

Det är känt, att sedan många år tillbaka olägenheterna af landets nuvarande administrativa, judiciela och ekklesiastika indelning mer och mer kommit till tals och väckt tanken på möjligheten att häri åstadkomma någon förändring.

Börjar man från de stora afdelningarne, så visar det sig, att Hofrätternas jurisdiktionsområden innefatta bestämda län. Men läneindelningen, som klyfver socknar och kapeller förorsakar, att den ena invånaren i en socken, till och med i en församling lyder under annan hofrätt och häradshöfding än den andra. Dessa fall äro dock få. Stiftsindelningen åter följer icke länegränserna åt, och stiftena sammanfalla derföre icke heller med hofrättsjurisdiktionerna.

30

Brokigare blir det, när man går till underafdelningarne. Domsagor och Härader stämma icke öfverens. Ingendera håller sig till sockne-råerna, vanligen dock till församlingens gräns, om icke då länegränsen delar församlingen. Länsmansdistriktena göra ofta ännu en extra delning inom socknar och församlingar. De torde dock öfverensstämma med Tingslagen.

40

Vi känna icke, huru den nya provincialläkareindelningen lyckats reda sig i detta trassel; och om icke nu och då tvenne läkares patienter kunna stöta tillsamman vid samma kyrkogård.

Att äfven landtmäteriet med fördel kunde sluta sig till de administrativa distrikterna, lär icke lida tvifvel.

Prosterierna utgöra ännu en indelning, som går sin egen gång, utan att bekymra sig om härader och domsagor; och torde denna oregelbundenhet icke heller förorsaka några väsentliga olägenheter.

Lika litet torde lagsagornas större eller mindre utsträckning böra komma i betraktande. Der de nu klyfva församlingarne eller socknarne, sker sådant med stöd af länegränsen och hofrätternas af den beroende jurisdiktion. Det är känt, att lagmansrätternas försvinnande redan länge hört till *pia desideria* äfven bland de icke-lagkloke, hvilka för sin öfvertygelse här i Finland icke behöfva annan grund, än Calonii

50